

Výskyt druhu *Viola epipsila* Ledeb. pri Spišskej Belej

The occurrence of *Viola epipsila* Ledeb. near Spišská Belá

ANDREJ NOVÁK

Mierová 9, 059 01 Spišská Belá

Knowledge on current occurrence as well as a new published locality in Slovakia (a fen near the town of Spišská Belá in the basin Popradská kotlina) of a critically endangered species *Viola epipsila* Ledeb. are presented. The species does not grow on other published localities in Slovakia anymore. The phytocoenological relevé is included.

Fialka dvojlistá – *Viola epipsila* je druh s boreálno-subkontinentálno-eurázijským rozšírením. Vyskytuje sa hlavne na rašeliniskách v severnej Európe a na strednej Sibíri. Južná hranica areálu prebieha Dánskom, Škandináviou, Poľskom a severom európskej časti Ruska. Ojedinelé, izolované a pravdepodobne glaciálno-reliktné lokality ležia aj v strednej Európe.

V Čechách bola zaradená do Čierneho zoznamu kveteny Českej republiky ako nejasný prípad (Holub 1999). Existuje len jedna herbárová položka získaná výmenou v roku 1876 údajne z Leskovca u Bruntálu v Nízkom Jeseníku. Vo všetkých ostatných prípadoch išlo o zámenu s druhom *Viola palustris*. Z týchto dôvodov, pokiaľ nebude výskyt novšie potvrdený, nie je možné druh *Viola epipsila* považovať za súčasť flóry Českej republiky (Kirschner & Skalický 1990).

Na Slovensku je *Viola epipsila* zaradená v prílohe Vyhlášky MŽP SR č. 93/1999 Z.z. medzi kriticky ohrozené druhy Slovenska so spoločenským ohodnotením 1500 Sk za jedinca. Doposiaľ sa druh *Viola epipsila* zo Slovenska uvádzal zo slatinných lesov a rašelinísk na Záhorí, okolia Bratislavy, Bojníc, Brezna a úpätia Vysokých Tatier pri Novom Smokovci (Dostál & Červenka 1992). V Chránenej krajinej oblasti Záhorie nebol druh *Viola epipsila* potvrdený už v 60-tych rokoch 20. storočia – Raučina (1968) ex Stanová & Kosorínová (2000). Takisto údaj o výskyte na okolí Bratislavy v Prírodnej rezervácii Bezedné nebol v súčasnosti potvrdený (Vágenknecht & Kocianová 2000). Lokalita Nový Smokovec je pravdepodobne totožná s lokalitou uvádzanou Šmardom (1961), ktorý uvádza výskyt tohto druhu z pramennej lúky

JZ od Dolného Smokovca. Šmarda (1961) na inom mieste (s. 105) uvádza vo fytoocenologickom zápise (29.6.1957) z jelšiny pri potoku južne od železničnej zastávky Starý Smokovec vo výške 770 m n. m. aj druh *Viola epipsila*. Lokality uvádzané ako Nový Smokovec, Dolný Smokovec a Starý Smokovec sú podľa všetkého jednou a tou istou lokalitou. V roku 2002 autor príspevku túto lokalitu v uvádzanej nadmorskej výške pravdepodobne našiel na rašelinisku pri Červenom potoku a je charakteristická výskytom druhov *Drosera rotundifolia* a *Oxycoccus palustris*, tak ako ich zaznamenal Šmarda (1961) vo svojom fytoocenologickom zápise. Druh *Viola epipsila* tu ale nerastie, len pomerne hojne druh *Viola palustris*, ktorý sa bežne vyskytuje aj na okolitých zamokrených miestach pozdĺž okraja lesa. Výskyt uvádzaný Šmardom (1961) je buď mylný alebo doteraz nepotvrdený. Druh *Viola epipsila* nebol zaradený ani do Červenej listiny endemických, chránených a ohrozených taxónov flóry TANAP-u (Kyselová et al. 1994). Podľa vyjadrenia znalkyne rašelinnej flóry Slovenska Mgr. Viery Stanovej (in verb. 2002) z DAPHNE – Inštitútu aplikovanej ekológie v Bratislave, nie je v súčasnosti z územia Slovenska známa ani jedna lokalita, kde by ešte *Viola epipsila* rástla. Považuje sa preto už za nezvestný taxón.

Metodické poznámky

Vzhľadom na obtiažnosť rozlíšenia druhov *Viola epipsila* a *V. palustris*, je nevyhnutné určovať rastliny len v období kvitnutia. *V. epipsila* sa líši počtom listov, ktoré sú dva, výnimočne jeden alebo tri, na rube sú zreteľne plošne chlpaté. *V. palustris* má 2 až 6 listov, na rube sú lysé, len zriedkavo na žilkách chlpaté. Najdôležitejším rozlišovacím znakom je umiestnenie listencov na kvetnej stopke, ktoré je pri druhu *V. epipsila* v hornej tretine alebo štvrtine kvetnej stopky, kým *V. palustris* ich má v polovici alebo pod polovicou kvetnej stopky. Kvety druhu *V. epipsila* sú 1,5 až 2× väčšie ako kvety *V. palustris*. Nomenklatúra rastlín sa pridrižiava Marholda & Hindáka (1998), nomenklatúra syntaxónov podľa Mucinu & Maglockého (1985). Fytoocenologický zápis je spracovaný podľa princípov curyšsko-montPELLIERSKEJ školy (Braun-Blanquetova stupnica) – Moravec et al. (1994). Dokladovým materiálom sú dve staršie herbárové položky z 13.5.1972, ktoré sú v herbári autora. Herbárovú položku zo 14.5.1993 daroval autor v roku 2003 do herbára Múzea TANAPu v Tatranskej Lomnici, kde bola zaevidovaná pod registračným číslom 9/2003 BS. V roku 2002 bola získaná len fotodokumentácia – vo fotoarchíve autora.

Výskyt druhu *Viola epipsila* zistil autor už v roku 1972 v Popradskej kotline v katastrálnom území mesta Spišská Belá na rašelinisku Trstinné lúky (asi 40 ha) v časti na Medvedisku. Počas inventarizačného botanického výskumu v rámci stredoškolskej biologickej olympiády bol získaný dokladový materiál, ktorý ale nebol jednoznačne determinovaný ako *Viola epipsila* pre možnosť zámenny s druhom *Viola palustris*. Pri overovanom prieskume v roku 1993 bol už druh jednoznačne určený ako *Viola epipsila* (nepublikované). Po zaradení druhu

Viola epipsila medzi kriticky ohrozené druhy (1999) prebehol v roku 2002 revíznym prieskumom lokality za účelom publikovania výskytu.

Rašelinisko Trstinné lúky, až na malú centrálnu časť, bolo vyťažené v rokoch 1959–1967. Nevyťažená ostala aj časť na svahu Medvediska smerom k obci Rakúsy. *Viola epipsila* tu rastie na svahovej plošine v pramennej zóne v slatinnom jelšovom lese. Slatinná rašelina dosahuje hrúbku 120–150 cm, hlbšie je sivý íl uložený na fluvio-glaciálnych štrkových naplaveninách. Rastlinné spoločenstvo, v ktorom *Viola epipsila* rastie, dokumentuje nasledovný fytoocenologický zápis:

Popradská kotlina, k.ú. Spišská Belá, rašelinisko Trstinné lúky, časť na Medvedisku, 6888/a. Andrej Novák, 5. 5. 2002, plocha 10×10 m, sklon a exp. 0, 676 m n. m., silne podmäčaná plocha.

Celková pokryvnosť 100 %, E₃: 75 %, E₂: 5 %, E₁: 90 %, E₀: 20 %

E₃: *Alnus glutinosa* 4, *Sorbus aucuparia* +, *Salix cinerea* +, *Betula pubescens* +

E₂: *Sorbus aucuparia* +, *Lonicera nigra* +, *Padus avium* +, *Daphne mezereum* +, *Viburnum opulus* +

E₁: *Carex acutiformis* 3, *Caltha palustris* subsp. *laeta* 3, *Filipendula ulmaria* 2, *Viola epipsila* 2, *Equisetum fluviatile* 2, *Paris quadrifolia* 1, *Menyanthes trifoliata* 1, *Solanum dulcamara* +, *Galium palustre* +, *Crepis paludosa* +, *Dryopteris filix-mas* +, *Dryopteris carthusiana* +, *Maianthemum bifolium* +, *Lysimachia vulgaris* +, *Chaerophyllum hirsutum* +, *Myosotis scorpioides* r, *Geum rivale* r, *Cirsium rivulare* r

E₀: *Calliergonella cuspidata* 3, *Brachythecium rivulare* 2, *Plagiomnium medium* 2, *Plagiomnium cuspidatum* 1

Porast je možné na základe fytoocenologického zápisu zaradiť do zväzu *Alnion glutinosae* Malcuit 1929, asociácie *Caltho laetae-Alnetum glutinosae* Šomšák (1961) 1979. Súčasná početnosť druhu *Viola epipsila* sa na celej tejto lokalite odhaduje na 100–150 jedincov.

Záver

Viola epipsila patrí medzi veľmi vzácne a ustupujúce druhy flóry Slovenska, na doteraz uvádzaných lokalitách už nerastie. Novou publikovanou a pravdepodobne jedinou lokalitou na Slovensku je slatinné rašelinisko Trstinné lúky pri Spišskej Belej, ktoré je potrebné urýchlene začleniť do územnej ochrany.

Pod'akovanie

Za určenie machorastov autor ďakuje RNDr. Rudolfovi Šoltésovi, CSc.

Literatúra

Dostál J. & Červenka M., 1992: Veľký kľúč na určovanie rastlín II. SPN, Bratislava.

- Holub J., 1999: Černé seznamy vymizelých taxonů květen České republiky a Slovenské republiky. – In: Čerovský J., Feráková V., Holub J., Maglocký Š. & Prochádzka F., 1999: Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. Vol. 5. Vyššie rastliny. Príroda, Bratislava, Bratislava, pp. 441 – 415.
- Kirschner J. & Skalický V., 1990: 60. Violaceae Batsch – violkovité. – In: Hejný S. & Slavík B. (eds), 1990: Květena České republiky 2. Academia, Praha, pp. 394 – 431.
- Kyselová Z., Pačlová L., Šoltés R. & Šoltéssová A., 1994: Červená listina endemických, chránených a ohrozených taxónov flóry. – In: Vološčuk I. (ed.), Tatranský národný park – Biosférická rezervácia. Gradus, Martin, pp. 454 – 478.
- Marhold K. & Hindák F. (eds), 1998: Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava.
- Moravec J. et al., 1994: Fytocenologie. Academia, Praha.
- Mucina L. & Maglocký Š., 1985: A List of Vegetation Units of Slovakia. Doc. Phytosociol.N.S. Camerino, 9: 175 – 220.
- Stanová V. & Kosorínová M., 2000: Rašeliniská Chránenej krajinej oblasti Záhorie. – In: Stanová V. (ed.), Rašeliniská Slovenska. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, pp. 149 – 152.
- Šmarda J., 1961: Vegetační poměry Spišské kotliny. SAV, Bratislava.
- Vágenknecht V. & Kocianová E., 2000: Rašeliniská Bratislavského kraja. – In: Stanová V. (ed.), Rašeliniská Slovenska. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, pp. 153 – 155.
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR z 18.februára 1999 o chránených rastlinách a chránených živočíchoch a o spoločenskom ohodnocovaní chránených rastlín, chránených živočíchov a drevín. – In: Zbierka zákonov SR, Čiastka 41, č.93, 12.5.1999, pp. 638 – 1040.